

УДК 336.71

РОЗРОБКА ШЛЯХІВ ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ БАНКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Смолінська С.Д., Терещук Є.О.

Львівський національний університет імені Івана Франка

Розглянуто основні тенденції розвитку банківської системи України. Визначено сучасний стан банківської системи України. Проведено аналіз діяльності АТ «Райффайзен Банк Аваль». На підставі проведеного аналізу виявлено проблеми фінансового стану банку. Запропоновано заходи щодо покращення фінансового стану АТ «Райффайзен Банк Аваль».

Ключові слова: банківська система, фінансовий стан, платоспроможність, оцінка фінансової стійкості, банківські установи, загрози стійкості банківської системи України.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку економіки проблема управління фінансовим станом банку включає в себе всі аспекти управління банківською установою. Для оцінки стану фінансової установи, необхідно здійснити огляд ринку банківської діяльності, фінансової діяльності із залучення депозитів і запозичень на фінансових ринках, кредитних операцій, проаналізувати систему бухгалтерського обліку та фінансову звітність, провести коефіцієнтний аналіз управління активами та пасивами, аналіз банку по відношенню до системи показників CAMELS.

Дослідження методів аналізу та управління фінансовим станом банку є найбільш актуальним питанням в сучасних мінливих реаліях, коли ситуація вимагає негайного прийняття ефективних управлінських рішень, впровадження яких дозволить забезпечити стабільність розвитку кожної окремої банківської установи, підвищити рівень її стійкості, а отже, і рівень конкурентоздатності банківської системи України в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам оцінки фінансового стану банків приділяється увага багатьох вітчизняних вчених, зокрема, таких як: Азаренкова Г.М. [1], Герасимович А.М. [2], Дзюблюк О.В. [3], Крухмаль О.В. [4], Семенцов Р.В. [5] та ін. Питаннями щодо визначення поняття «фінансовий стан банку» займалися також Гордіца Т.М., Загородній А.Г., Тиркало Р.І. та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість теоретичних досліджень в сфері забезпечення фінансової стабільності банківського сектору економіки, слабкість і вразливість вітчизняної банківської системи і щорічне віднесення НБУ десятки банківських установ до категорії неплатоспроможних вказують на існування в ній проблем, що вимагають до себе уваги і всебічного дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розгляд фінансового стану банків України, здійснення практичної оцінки фінансового стану АТ «Райффайзен Банк Аваль» та розробка шляхів його покращення.

Виклад основного матеріалу. До недавніх часів банківська система України була чи не єдиною частиною фінансового сектору, якому в певній мірі вдалося відновити довіру населення. Однак довіра виявилася дуже хиткою: військовий конфлікт на Донбасі, значна девальвація

національної валюти та загальна криза стали основними факторами, що спричинили відчутний економічний спад. Український банківський сектор переживає складні часи, хоча у 2015 році спостерігалися ознаки стабілізації та незначного покращення. Економічна активність в Україні починає вирівнюватися після двох років різкого зниження: інфляція та скорочення обсягів виробництва уповільнилися, ВВП скоротилось всього 1,4% в 4 кварталі 2015 року в порівнянні з попереднім кварталом, що значно менше, ніж падіння в 1 кварталі 2015 року на 17,2% [8].

Позитивним моментом є те, що скорочення портфеля депозитів у гривні припинилося і почалося поступове зростання. Однак у 2015 році портфель депозитів населення в іноземній валюті продовжував скорочуватися (на 36,2% у порівнянні з попереднім роком) внаслідок обмежень валютного ринку та суттєвої різниці у відсоткових ставках. Бізнес теж переорієнтувався з депозитів в іноземній валюті на депозити в національній валюті, враховуючи, що відсоткові ставки за депозитами в національній валюті були привабливішими.

Високі відсоткові ставки, занепад бізнесу та глибока економічна криза призвели до фактичного припинення кредитування у 2015 році. З огляду на динаміку заощаджень, що покращується, та кредитування, що погіршується, у звітному році спостерігалася збиткова ліквідність банківського сектору, співвідношення кредитів до депозитів знизилася зі 151% наприкінці грудня 2014 року до 138% наприкінці грудня 2015 року. Однак НБУ використав депозитні сертифікати для подолання надлишкової ліквідності. На початок 2016 року непогашена заборгованість за сертифікатами депозитів НБУ досягла позначки 89,3 млрд. грн. порівняно з 19,6 млрд. грн. станом на 1 січня 2015 року.

Жорстка економічна криза та значна девальвація гривні спричинили значні збитки українських банків у 2015 році. Загальна сума збитків банківської системи становила 66,6 млрд. грн. у порівнянні зі збитками в 2014 році, які склали 53 млрд. грн. У 2016 році Національний банк України майже завершив очищення банківського сектору, станом на 1 жовтня 2016 року в Україні функціонує 103 банки (з них три неплатоспроможні), що становить 57,2% від діючих станом на 1.01.2014 року банків. Експерти не очікують кардинального покращення ситуації у банківському секторі в 2017 році [6].

Однак, навіть враховуючи всі вищенаведені негативні явища, які мають місце в економічному стані нашої держави, Moody's Investors Service 31 травня 2016 змінило прогноз по банківській системі України з негативного на стабільний. Зміна прогнозу відображає думку рейтингового агентства про те, що економіка почне виходити з глибокого спаду в найближчі 12-18 місяців, що дозволить утримувати подальше погіршення якості активів. Поліпшення умов фінансування буде підтримувати основні кредитні кошти, а останнім часом стабілізації гривні допоможе сповільнити зниження платоспроможності банків.

Moody's вважає, що зростання депозитів в національній грошовій одиниці й обмежені потреби в рефінансуванні покращать фінансування банків протягом наступного року, підтримуючи стабільний прогноз. Підвищення довіри до гривні та падіння інфляційних очікувань призвело до зростання депозитів на 12% у гривні в період з березня 2015 року до березня 2016 року, відзначаючи поворот від останніх двох років, коли гривневі депозити різко знизилися.

«Гривневі депозити склали 81% від загальної суми коштів клієнтів українських банків, а також 50% від загального обсягу неакціонерного фінансування в минулому році, що є важливою перевагою, оскільки вона дає банкам доступ до відносно стабільних у ціні джерел коштів,» говорить Олена Редько, помічник віце-президент і аналітик Moody's [8].

Стабільний прогноз Moody відображає обмежені ризики рефінансування для банків, так як майбутні платежі за графіком погашення боргу тепер управляються. Українські банки накопичили подушки ліквідності, які, станом на кінець року 2015 року, були досить великими, щоб покрити 84% транскордонних платежів з обслуговування боргу, що підлягають погашенню в 2016 році і ряд боргових зобов'язань з вимушеним обміном, які мали місце в 2015 році, змістили великі виплати загального боргу до 2018-2019 рр.

З 10 найбільших галузевих експозицій українських банків, Moody's очікує, що прогноз якості активів буде стабільним в шести галузях промисловості, на частку яких припадає 55% всіх корпоративних кредитів. Станом на 1 травня 2016 року, приблизно 57% від сукупного кредитного портфеля банків виражена в іноземній валюті, велика частина якого належить компаніям, які залежать виключно від гривневих валютних надходжень. Однак, очікується, що відновлення економіки, ймовірно, не буде достатньо сильним, щоб зменшити запас проблемних кредитів, які складають 45% від загального кредитного ризику рейтингової оцінки банків в 2016 році. В результаті, втрати по кредитах будуть залишатися високими, особливо коли врахувати збитки, які були перенесені в попередні роки, щоб допомогти сповільнити зниження капіталу. [8]

Таким чином, банки будуть змушені відкласти збільшення резервів в той час, коли вони також стикаються з низькими процентними доходами і намагаються знизити операційні витрати на фоні високої інфляції. Банки повинні будуть створювати додаткові резерви втрат по кредитах на рівні приблизно 10% від загального обсягу кредитів. Moody's прогнозує, що без зовнішньої

підтримки капіталу кредитні втрати призведуть до зниження у рейтинговій оцінці банків коефіцієнта відношення реальної вартості звичайних акцій до зважених за ризиком активів до 2,3% до кінця 2017 року, з нинішніх 8%. В даний час резерви охоплюють лише 50% існуючих проблемних кредитів [8].

У той час як контрольовані державою кредитори і банки з іноземним капіталом, швидше за все, виграють від материнської підтримки капіталу, то капіталізація вітчизняних приватних банків, які мають особливо великий дефіцит резервів, буде залишатися слабкою. Здатність уряду надавати підтримку банкам буде залишатися досить обмеженою. У той час як ослаблення фіскального тиску дозволило йому надати новий капітал в державні банки, уряд матиме обмежені ресурси для підтримки приватних банків.

Всесвітній економічний форум, міжнародна неурядова організація, яка базується в Женеві, оцінює ситуацію в банківському секторі України більш критично. На сайті World Economic Forum у звіті The Global Competitiveness Report 2016-2017 Україна посідає 85 місце із 138 країн за конкурентоспроможністю. Зокрема, найнижчу оцінку із дванадцяти інтегрованих індексів (3 бали з 7 максимальних) отримано за «розвиненість» фінансового ринку, частка його впливу на загальний показник складає 17%. Складають групи B цього індексу (кредитоспроможність і довіра до фінансових установ) є стійкість банків, яка отримала лише 2,1 бала. У порівнянні із отриманими трьома балами у The Global Competitiveness Report 2014-2015, простежується негативна тенденція, однак в обох звітах за цим показником Україна займає «почесне» останнє 138-ме місце [9].

Дещо охарактеризувавши сучасний стан вітчизняної банківської системи можна перейти до аналізу показників АТ «Райффайзен Банк Аваль», та розробки заходів, щодо покращення його діяльності. Стабільний прогноз Moody's щодо довгострокового рейтингу LC депозитів АТ «Райффайзен Банк Аваль» на рівні Саа2 відображає: (1) помірний вплив кредитів в іноземній валюті; (2) емність адекватної втрати поглинання з сукупного нормативного капіталу 13,23% в 3-му кварталі 2015 року та адекватного охоплення проблемних кредитів; і (3) достатню ліквідність і профілі фінансування. Крім того, Moody's не очікує збільшення банком своєї залежності від фінансової підтримки засновників [8].

Враховуючи сучасну ситуацію на банківському ринку, аналіз звітності АТ «Райффайзен Банк Аваль» дозволив виокремити такі основні шість проблем:

- проблеми з відтоком депозитів;
- низька диверсифікація активів та кредитного портфелю;
- ширина та розпорошена структура філіальної мережі;
- проблеми з ліквідністю;
- нестабільність ресурсної бази;
- погіршення ефективності діяльності банку.

Для вирішення проблеми з відтоком депозитів, банку необхідно запровадити пом'якшуючі програми для позичальників у іноземній валюті, переорієнтувати роботу з пасивами на залучення коштів на внутрішньому ринку. Також, не

погано було б використати досвід інших банків щодо залучення депозитів, а саме відкриття депозитних ліній (розміщення на одному рахунку до 5 депозитів одночасно з різними сумами, на різні строки та з різними процентними ставками), розміщення тимчасово вільних коштів на короткі строки (від 3-х днів), включення до переліку банківських продуктів депозитних схем з програмами страхування, а також мультивалютних депозитів.

Найбільш значними ознаками негативного характеру є низька диверсифікація активів, в яких 61,8% займає кредитний портфель. Проте така тенденція характерна для всієї банківської системи. Через низьку диверсифікацію у банку практично відсутній портфель цінних паперів, проте, на сьогоднішній день, при падаючому фондовому ринку інвестувати в цінні папери нераціонально. Доцільно провести збільшення диверсифікації активів, шляхом переорієнтації від кредитування фізичних і юридичних осіб, до кредитування банків і надання факторингових послуг.

Проблемою, характерною для АТ «Райффайзен Банк Аваль», а також для інших банків з іноземним капіталом, є високий рівень валютизації кредитного портфеля, та низька його диверсифікація. Однак, група економістів Лондонської бізнес школи, інституту технологій Нью-Джерсі та бізнес-школи Штерна при Нью-Йоркському університеті дослідили безпосередньо вплив диверсифікації кредитів по галузевому, секторальному та географічному ознакам на характеристики ризику і доходу та визначили, що остання привела до зменшення показників результативності банків з високим профілем ризику.

Щодо оптимізації організаційної структури банку, то одним із шляхів покращення фінансового стану банку є запровадження нової моделі управління мережею відділень. Необхідно скоротити витрати шляхом об'єднання підрозділів і функцій, а також завдяки централізації. Втілення такого проекту дозволить істотно покращити й оптимізувати організаційну структуру банку. Ще у 2012 році було прийнято рішення здійснювати управління мережею не з 25 регіональних офісів, а з 6 макрорегіональних центрів. У 2015 році всі інші регіональні офіси, припинили своє існування у статусі дирекцій. Тож, бачимо ефект від таких дій і пропонуємо не зупинятись на досягнутому. Наприклад, передача частини функцій на рівень Операційного центру допоможе вже в наступному році зменшити витрати та підвищити ефективність банку, а також дозволить обробляти більшу кількість транзакцій за меншої кількості ресурсів для своєчасного реагування на зростаючі потреби бізнесу.

У системі показників оцінки фінансового стану банку диверсифікація пасивів визначає ліквідність. АТ «Райффайзен Банк Аваль» має низький рівень ліквідності, проте спостерігається позитивна її динаміка. Для регулювання своєї ліквідності банк в значних обсягах залучає міжбанківські кредити, що, зважаючи на нестабільність і ціну даного ресурсу, є не дуже позитивним. Розробка стратегії управління ліквідністю дозволить визначити достатній рівень ліквідності для конкретного банку, адже механічне дотримання нормативів НБУ без прогнозування, без

стратегії управління ліквідністю зменшує прибутковість банку та не гарантує фінансової стійкості банку в майбутньому.

Проблемою є відсутність стабільної ресурсної бази, а це негативно позначається на фінансовій стійкості АТ «Райффайзен Банк Аваль», що ілюструє завищений коефіцієнт залучення коштів до запитання, що перевищує норматив. Банк має достатню питому вагу залучених коштів у загальних пасивах, про що свідчить досить високе значення коефіцієнта залучення коштів. Проте банку необхідно підвищити рівень власної капіталізації. Формування довгострокової, стабільної, диверсифікованої ресурсної бази має мати найвищу пріоритетність.

Негативний фінансовий результат банку у 2015р., як і у попередньому році, насамперед був спричинений девальвацією національної валюти. Через це банк був змушений збільшити розмір резервів та перерахувати валютну позицію. Водночас операційний результат роботи банку був дуже позитивним і становив понад 3,12 млрд. грн. станом на початок 2016 року. Шляхом до забезпечення позитивного фінансового результату банку є: дотримання бюджету витрат, як складової ключових показників діяльності для менеджерів різних рівнів; забезпечення максимальної віддачі від кредитування (отримання процентних та комісійних доходів від кредитування, переведення грошових потоків позичальників і його контрагентів до банку тощо); збільшення частки комісійного доходу в чистому операційному доході банку; оптимізація витрат (скорочення неперіоритетних витрат, запровадження режиму зваженої економії, зниження непроцентних витрат, шляхом запровадження центрів самообслуговування).

Висновки з даного дослідження і перспективи. Аналіз фінансової звітності дозволив зробити висновок про непоганий фінансовий стан АТ «Райффайзен Банк Аваль», адже більшість фінансових показників знаходяться в межах оптимальних значень, а решта – хоча і відхиляється від оптимальних, мають тенденцію до покращення. Структуру балансу можна назвати раціональною, хоча і мають місце деякі диспропорції, особливо в частині ресурсів.

Таким чином, АТ «Райффайзен Банк Аваль» слід перейти до більш поміркованої політики, як в плані залучення ресурсів, так і в плані їх розміщення. Також варто звернути увагу на диверсифікацію активів і пасивів. На основі аналізу ефективності діяльності банку можна зробити висновок, що до кризових умов банк функціонував ефективно, і зниження прибутковості діяльності банку не пов'язане з погіршенням рівня менеджменту, а з проблемами у всій банківській системі України.

Україні також слід використовувати закордонний досвід, для допомоги банківським установам в такий складний час. У деяких країнах, бюро кредитних історій і реєстрів почали пропонувати кредитні рейтинги банкам і іншим фінансовим установам, щоб допомогти їм оцінити платоспроможність позичальників. У Таїланді, наприклад, Національне кредитне бюро почало пропонувати споживчий та комерційний кредитний скоринг [7].

Список літератури:

1. Азаренкова Г. М. Рейтингове оцінювання як метод визначення кредитоспроможності позичальників банку / Г. М. Азаренкова, О. О. Беленкова // Вісник Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ). – 2011. – № 1 (10). – С. 219–223.
2. Аналіз банківської діяльності: підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін.; за ред. А. М. Герасимовича. – К.: КНЕУ, 2010. – 599 с.
3. Дзюблук О. В. Актуальні проблеми розвитку банківської системи / Олександр Дзюблук // Банківська справа. – 2016. – № 1. – С. 3–32.
4. Коваленко В. В. Банківська система України: монографія / В. В. Коваленко, О. Г. Коренєва, К. Ф. Черкашина, О. В. Крухмаль. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 187 с.
5. Семенцов Р. В. Сучасний стан та напрямок розвитку діагностики фінансового стану банку / Р. В. Семенцов // Збірник тез доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції: «Економічний розвиток: теорія, методологія, управління» (1-9 листопада 2015 р.) – К.: НДІЕР, 2015.
6. Національний Банк України. Статистичні матеріали [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish>
7. Doing Business 2017: Equal Opportunity for All. Global report [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/reports>
8. Moody's report, entitled «Banks -- Ukraine: Steadying Economy and Improving Funding Conditions Support Stable Outlook» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.moody.com
9. The Global Competitiveness Report 2016-2017. The World Economic Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.weforum.org/gcr

Смолинская С.Д., Терещук Е.О.

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

РАЗРАБОТКА ПУТЕЙ УЛУЧШЕНИЯ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ БАНКА В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Аннотация

Рассмотрены основные тенденции развития банковской системы Украины. Определено современное состояние банковской системы Украины. Проведен анализ деятельности АО «Райффайзен Банк Аваль». На основании проведенного анализа выявлены проблемы финансового состояния банка. Предложены мероприятия по улучшению финансового состояния АО «Райффайзен Банк Аваль». **Ключевые слова:** банковская система, финансовое состояние, платежеспособность, оценка финансовой устойчивости, банковские учреждения, угрозы устойчивости банковской системы Украины.

Smolinska S.D., Tereschuk E.O.

Ivan Franko National University of Lviv

WAYS DEVELOPMENT OF IMPROVING THE FINANCIAL CONDITION IN THE MODERN ENVIRONMENT

Summary

Basic progress trends of the banking system of Ukraine was examined. The modern state of the banking system of Ukraine was determined. The analysis of JSC Raiffeisen Bank Aval activity was committed. On the basis of conducted research the main problems of financial condition of bank were revealed. The measures to improve the financial condition of JSC Raiffeisen Bank Aval have been offered.

Keywords: banking, financial condition, solvency, financial stability assessments, banking institutions, threats to the stability of the banking system of Ukraine.